

GroenLinks daagt uit!

Op naar 2022 met GroenLinks

We zien de uitdagingen die er liggen voor de gemeente 's-Hertogenbosch en alle inwoners. Kansen zijn er veel en ze zijn groot maar ze vragen om creatieve en stevige keuzes. Daarom kiest GroenLinks voor radicale en vernieuwende oplossingen, want als je doet wat je altijd al deed, dan krijg je wat je altijd al kreeg.

We dagen de gemeente uit om grote stappen te zetten als het gaat om een klimaatneutraal 's-Hertogenbosch.

We dagen de inwoners uit om mee te denken, zelf aan het stuur te zitten in hun eigen wijk en radicale ideeën voor oplossingen aan te dragen.

We dagen ook onszelf, als GroenLinks, uit om open te staan voor ideeën in de samenleving, ook als we het daar eigenlijk niet mee eens zijn.

We doen het samen en we doen het nu.

Deze uitdagende tijd vraagt om een uitdagende gemeente.

We hebben onszelf in dit programma ook uitgedaagd. Gaan we alles wat we vinden of willen opschrijven? Nou, dan wordt het wel een heel uitgebreid programma. Nee dus! De uitdaging van dit programma is te beperken, omdat wij erop vertrouwen dat bekend is waar GroenLinks voor staat.

GroenLinks staat voor groen en gezond.

GroenLinks staat voor eerlijk delen.

GroenLinks staat voor echt werk.

GroenLinks staat voor duurzaamheid.

GroenLinks staat voor gelijke kansen voor iedereen.

GroenLinks staat voor solidariteit en omzien naar elkaar.

GroenLinks vindt verschillen leuk.

GroenLinks werkt graag samen.

GroenLinks houdt van uitdagen en van uitdagingen aangaan.

GroenLinks daagt jou uit om daarin mee te doen.

Ga jij met ons de uitdaging aan?

N.B.: Als we spreken over inwoners bedoelen we nadrukkelijk iedereen die in de gemeente woont, dus alle mensen in Bokhoven, Den Bosch, Empel, Engelen, Nuland, Rosmalen en Vinkel, met al hun wijken en omliggende buurtschappen. Of je nu hier geboren bent of pas net bent komen wonen, wat je afkomst, geslacht, seksuele voorkeur, leeftijd, handicap, geloof of overtuiging ook is.

1. Groene en gezonde omgeving

1.1 Natuur, landbouw en dierenwelzijn

's-Hertogenbosch is een compacte stad omgeven door groen en water, met een grote rijkdom aan plant- en diersoorten. Dat is het startpunt. Sterker nog, iedereen verdient meer groen in de stad, wijken en dorpen. Voor schone lucht en een gezonde omgeving. Dat vraagt om heldere keuzes.

GroenLinks daagt uit om:

- Vanuit een heldere ecologische stadsvisie te werken aan een gezonde en aantrekkelijke omgeving voor mens en dier.
- Meer buurttuinen, groene daken en ander buurtgroen te ontwikkelen. Gemeentelijke 'buurtgroenwerkers' ondersteunen dit.
- Bij de herontwikkeling van gebieden meer (tijdelijke) natuur, groen en stadslandbouw te creëren.
- Te zorgen dat voor 2022 elke school een schooltuin heeft.
- Voor 2022 een centrum te hebben voor natuur- en milieueducatie.
- Een interactieve kaart te onderhouden van de lucht-, bodem- en waterkwaliteit, zodat gericht maatregelen kunnen worden genomen overal waar dat nodig is.
- Meer groene en gezonde voeding uit de eigen regio te halen en de landbouw duurzamer en diervriendelijker te maken. Dat helpt ook de leefbaarheid op het platteland. Nieuwe megastallen? Dacht het niet. Biologische landbouw? Ja, graag.
- Het makkelijker te maken om landbouw te combineren met andere maatschappelijke functies zoals natuurbeheer, zorgboerderijen en het opwekken van duurzame energie.
- Beter zorg te dragen voor dierenwelzijn, zoals al blijkt uit het door ons ingediende initiatiefvoorstel. Natuurlijk krijgen alle dieren de aandacht die nodig is.

1.2 Bereikbaarheid en mobiliteit

Hoe duidelijk kun je zijn? Voor GroenLinks zijn fiets, voetganger en openbaar vervoer leidend bij infrastructuurprojecten en de inrichting van straten en gebieden. Voor het autoverkeer dat overblijft, kiezen we vernieuwende en moderne oplossingen. Denk dan aan deelvervoer en elektrische auto's. Mobiel zijn is belangrijk, maar mag niet ten koste gaan van gezondheid en leefbaarheid. Verkeersveiligheid, geluidsoverlast, fijnstof en andere luchtverontreinigingen zijn serieuze problemen. Vooroplopen in de ontwikkelingen om duurzamer en schoner mobiel te zijn is mogelijk en gaan we doen.

GroenLinks daagt uit om:

- Meer en betere fietsstraten (met voorrang voor de fiets) naar de binnenstad aan te leggen.
- Bij de ontwikkeling van het GZG-terrein nieuwe gratis stallingen te maken voor minimaal duizend fietsen. En betere stallingen te hebben bij onder meer het ziekenhuis, theater, scholen en winkelcentra in dorpen en wijken.
- Weesfietsen op te laten knappen voor inwoners met lage inkomens.
- De binnenstad volledig autoluw te maken en de transferia fors uit te breiden met behoud van goedkoop busvervoer en leenfietsen.
- De maximumsnelheid in het centrum te verlagen naar 30 km/u en verder te gaan met het aanleggen van de binnenstadsboulevard.
- Aan de rand van de binnenstad voldoende nieuwe oplaadpunten voor elektrische auto's te realiseren om de groei van elektrisch vervoer te ondersteunen en faciliteren.

- Als gemeente lokale bedrijven, instellingen en bewonersinitiatieven te helpen die met duurzame (vervoers)oplossingen komen.
- Als gemeente alleen nog elektrische voertuigen aan te schaffen of andere schone alternatieven (zoals alle vuilniswagens op groen gas).

1.3 Wonen en ruimtelijke ordening

Voor de nieuwe gemeentelijke omgevingsvisie is een groene en gezonde omgeving altijd ons belangrijkste uitgangspunt. We beschermen kwetsbare natuur en ons mooie landschap. We willen groene en gevarieerde dorpen en wijken, die op een efficiënte en duurzame manier met elkaar en de regio verbonden zijn. Kwaliteit van en variatie in het woningaanbod is waar we van uitgaan.

GroenLinks daagt uit om:

- Geen nieuwe uitbreidingslocaties toe te staan die ten koste van natuur gaan. Door verdichting, (middel)hoogbouw en betere benutting van de ruimte is er voldoende plaats voor nieuwe woningen.
- In alle wijken te zorgen voor een goede mix van goedkopere en duurdere woningen, van huur en koop en te zorgen voor een aanbod dat aansluit bij specifieke wensen.
- De wachtlijst voor sociale woningen te verkorten, onder meer door de bouw van nieuwe betaalbare woningen.
- Meer initiatieven mogelijk te maken waarbij mensen zelf (gezamenlijk) hun woningen bouwen, met ruimte voor experimentele bouwprojecten en woonvormen.
- Meer te investeren in kleinschalige woon-zorgprojecten in de buurt. Speciale aandacht gaat daarbij uit naar bijzondere woonvormen, zoals groepswonen voor ouderen met gedeelde voorzieningen.
- Koploper te zijn in duurzaam bouwen en wonen.

2. Duurzame samenleving

2.1 Klimaat en energie

Er is een klimaatprobleem en het vraagstuk wordt elke dag groter. Niks doen is geen optie. Dan kun je gaan zitten treuren en klagen, maar beter is om het als een noodzakelijk uitdaging te zien en de handen uit de mouwen te steken. Wat ons betreft is de gebouwde omgeving uiterlijk 2035 klimaatneutraal en de hele gemeente vóór 2050. Dit vraagt wat van alle inwoners en de gemeente. Maar het levert ook veel op.

GroenLinks daagt uit om:

- Een radicaal maar realistisch langetermijn-klimaatbeleid vast te stellen en uit te voeren, zodat bewoners en bedrijven investeringszekerheid hebben.
- Goede isolatie en duurzame energie (zonnepanelen) voor koop- en huurwoningen te stimuleren. Dit is de effectiefste en goedkoopste oplossing op korte termijn. Mooie haalbare uitdaging, ook voor en met woningbouwcorporaties. In 2022 hebben we minimaal vijfduizend woningen energieneutraal gemaakt (nul-op-de-meter-woningen).
- Windmolens te plaatsen; in 2022 zijn er minimaal tien windmolens in de gemeente gebouwd. Natuurlijk samen met en zoveel mogelijk in eigendom van de bewoners in de omgeving.
- Het plaatsen van zonnepanelen op grote daken en velden door energiecöperaties en lokale bedrijven te stimuleren.

Definitieve tekst zoals aangenomen door de ledenvergadering van 10 mei 2017

ten behoeve van de ledenvergadering van 10 oktober 2017 (geen punten voor actualisatie aangedragen)

- De (gebouwde) omgeving aan te passen aan de gevolgen van klimaatverandering.
- Energiemaatregelen ook te laten financieren door slimme fondsen, die zichzelf (deels) weer aanvullen, waarbij voorfinanciering mogelijk is om inwoners met lage inkomens te helpen hun eigen woningen energiezuinig te maken.
- De onroerendezaakbelasting (ozb) afhankelijk te maken van het energielabel. Kan dat? Het uitzoeken waard.

2.2 Duurzame economie

Grote investeringen zijn nodig voor een duurzame toekomst, maar vele kleine stappen maken vanzelf een grote dus we beginnen in 's-Hertogenbosch. Gedurfde keuzes en ruimte voor out-of-the-box-oplossingen creëren banen en maken 's-Hertogenbosch in 2022 een voorbeeld voor andere steden. Ook financieel, waar we naast een stevige eigen inbreng blijvend zoeken naar slimme combinaties en (regionale) samenwerkingsverbanden die geld besparen én resultaten opleveren.

GroenLinks daagt uit om:

- Het stimuleren van schone mobiliteit, energiebesparing, recycling en hergebruik zwaarder te laten wegen in de beoordeling van vergunningen voor evenementen en in de puntensystemen voor het inkoopbeleid van de gemeente.
- Leegstaande gebouwen te herontwikkelen tot duurzame bedrijfsverzamelgebouwen.
- Gemeentelijke opdrachten zo op te stellen, dat ook (samenwerkende) zelfstandigen en kleine bedrijven voldoende aan bod kunnen komen.
- Creatieve winkelmodellen te stimuleren. Winkelen combineren met recreatie, kunst, cultuur en educatie is een verrijking voor de gemeente.
- Alle evenementen zo groen mogelijk te maken, bijvoorbeeld door het geven van statiegeld op hard plastic glazen zoals bij theaterfestival Boulevard. En Oeteldonk kan naast rood-wit-geel ook groener.
- In alle wijken en dorpen een reparatiecafé te realiseren zoals de ReparatieStraat in Boschveld.
- De scheiding van afval bij de bron verder te stimuleren voor inwoners en bedrijven. Meer inzamelingspunten voor plastic afval zijn haalbaar.

2.3 Verantwoorde financiën

We investeren in mensen en de kwaliteit van de stad. Daarbij houden we onze financiële huishouding op peil. Zo blijven we economisch sterk op weg naar een duurzame economie.

Bij belastingen gaan we zo veel mogelijk uit van de principes 'de vervuiler betaalt' en 'de sterkste schouders dragen de zwaarste lasten'.

GroenLinks daagt uit om:

- Meer geld vrij te maken door kritisch te kijken naar de uitgaven. Wat we willen maken we goedkoper, wat we niet willen maken we duurder.
- Minder zelf te financieren en meer te zoeken naar slimme combinaties en (regionale) samenwerkingsverbanden die geld besparen.
- Alleen financiële ondersteuning te geven aan initiatieven die niet (geheel) op eigen kracht van de grond kunnen komen of die zonder de steun niet (op het gewenste niveau) kunnen voortbestaan.
- Terughoudend te zijn voor wat betreft de stijging van gemeentelijke belastingen.
- In te zetten op meer 'revolverende' fondsen (die zichzelf op termijn weer vullen met een deel van de besparingen/opbrengsten en zo steeds nieuwe investeringen mogelijk maken).
- De financiële begroting (in miljoenen euro's) te koppelen aan een klimaatbegroting (in megatonnen CO₂).

Definitieve tekst zoals aangenomen door de ledenvergadering van 10 mei 2017

ten behoeve van de ledenvergadering van 10 oktober 2017 (geen punten voor actualisatie aangedragen)

3. Jij mag het zeggen!

3.1 Democratie en zeggenschap

Vertrouwen tussen burgers en politiek is een erg belangrijk onderdeel van democratie. Voor veel inwoners is het gemeentebestuur ver weg in aandacht, bereikbaarheid en vertrouwen. Ze voelen zich onvoldoende gehoord in hun zorgen en ideeën. Daar willen we verandering in brengen en politici moeten daarin het voortouw nemen. Duidelijke keuzes maken en deze uitleggen. De gemeente is geen anoniem antwoordapparaat maar een onderdeel van een overheid die goede dienstverlening geeft en vooral ruimte en steun geeft voor eigen initiatieven van inwoners.

GroenLinks daagt uit om:

- Inwoners van onze gemeente meer zeggenschap, taken en budgetten te geven. De gemeente biedt daarbij ruimte, advies en (financiële) ondersteuning. GroenLinks wil daar ver in gaan, maar een complete vrijbrief kan uiteraard niet. Daarom stelt de gemeente randvoorwaarden, onder andere op het gebied van natuur, leefbaarheid, veiligheid en sociale aspecten.
- Het 'Right to Challenge' te laten gelden als bewoners van een wijk denken het zelf beter te kunnen regelen. Bewoners hebben het recht om - onder voorwaarden - buurtvoorzieningen en taken van de gemeente over te nemen.
- Te experimenteren met nieuwe vormen van democratie waarbij inwoners en gemeente samen optrekken bij het ontwikkelen van plannen voor de stad.
- De vergaderingen van de gemeenteraad live te streamen. De politiek is van iedereen in de gemeente.
- De bijdragen van inwoners en/of belangenvertegenwoordigers aan beleidsvoorstellen voortaan open en transparant in beeld te brengen. Ideeën en initiatieven zijn toch niet alleen van de politiek of de ambtenarij? Ere wie ere toekomt.

3.2 Diversiteit en verbondenheid

Onze samenleving kent een grote diversiteit. GroenLinks vindt verschillen leuk en uitdagend. Als er maatregelen nodig zijn om gelijkheid op alle gebieden te versterken of te garanderen, dan doen wij dat.

GroenLinks daagt uit om:

- Actief op te treden tegen alle vormen van discriminatie. Preventie en voorlichting zijn belangrijk.
- Scholen een ontmoetingsplek te laten zijn voor verschillende achtergronden en talenten.
- Koploper voor LHBTI-emancipatie te blijven.
- Samen met mensen met een beperking de belemmeringen op gebieden als wonen, werk en dagbesteding, onderwijs, openbare ruimte en vrije tijd op te ruimen.
- Initiatieven die verbindingen leggen met de rest van de wereld en in het bijzonder met ontwikkelingslanden te ondersteunen.

3.3 Rechtsstaat en veiligheid

GroenLinks kiest voor bescherming van de rechtsstaat, met behoud van privacy en vrijheid voor alle inwoners. Voorkomen en aanpakken van criminaliteit is daar een belangrijk onderdeel van.

GroenLinks daagt uit om:

- Meer te werken aan het voorkomen van criminaliteit en terrorisme. Aandacht voor saamhorigheid en veiligheid in de buurt en weten wat er speelt in wijken en buurten is daarvoor ontzettend belangrijk. Daarom heeft elke buurt in 2022, naast de al bestaande buurtbemiddeling, ook buurtvaders/-moeders of buurtinformatienetwerken.
- Op korte termijn, uiterlijk eind 2019, een dekkend netwerk van wijkagenten te hebben in de gemeente 's-Hertogenbosch. Het is van groot belang om er vroeg bij te zijn, als er ergens ongewenste (criminele of radicaliserende) ontwikkelingen dreigen, en die gelijk gericht aan te pakken. De gemeente, politie, onderwijs, jongerenwerk, reclassering en veiligheidsdiensten werken daarin nog beter samen.
- De (zware) criminaliteit, die onze samenleving ontwricht en daarmee een bedreiging vormt voor burgers en de rechtsstaat, stevig aan te pakken.
- Als gemeente landelijk actief in te zetten op legalisering van softdrugs en daarin voorop te lopen.

4. Kansen eerlijk delen

Een samenleving waarin iedereen de kansen krijgt en pakt die nodig zijn om zelfredzaam te zijn? Dan is beleid nodig dat geeft en vraagt. Beleid dat de gemeente uitdaagt het maximale te doen en dat de inwoner uitdaagt er het allerbeste van te maken. Zelf en samen. Participatie kan op vele manieren. Werk, betaald of onbetaald, thuis of op de zaak, overal is er veel te doen in onze samenleving. Dat geldt voor werk, inkomen en participatie, voor zorg en welzijn, voor jeugd en onderwijs, voor cultuur en sport. De overlap tussen deze gebieden is groot, alles is met elkaar verweven. Dé grote uitdaging is de transformatie, die de schotten er tussenuit haalt. Echt uitgaan van mensen vraagt meer en meer ruimte voor maatwerk en vraagt meer en meer ruimte en ondersteuning voor eigen initiatieven. Het vraagt uit te durven gaan van wat wél kan in plaats van alleen maar problemen signaleren en gelijktijdig vraagt het die ondersteuning te bieden die mensen zelf vooruithelpt.

4.1 Werk, inkomen en participatie

GroenLinks daagt uit om:

- Een gemeente te worden waarin kansen voor iedereen gelijk zijn en zoveel mogelijk mensen aan het werk zijn. Om in eigen bestaan te kunnen voorzien maar ook om een zinvolle invulling te geven aan het leven en een bijdrage te leveren aan de samenleving.
- Mensen die een uitkering ontvangen actief te stimuleren om zich verder te ontwikkelen of ontplooien door opleiding, begeleiding of vrijwilligerswerk. Uiteraard zonder verdringing van betaalde banen en met een eerlijke vergoeding.
- Belemmeringen voor vrijwilligerswerk, parttimewerk of het starten van een eigen onderneming vanuit een uitkeringssituatie weg te nemen.
- Te experimenteren met de kansen binnen de participatiewet. Bijvoorbeeld met mogelijkheden om bij te verdienen naast een uitkering.
- Jaarlijks minimaal 25 (maatschappelijke) stages, leerwerkplekken en banen aan te bieden bij de gemeente.
- (Jeugd)werkeloosheid aan te pakken, bijvoorbeeld via startersbeurzen, samen met onderwijsinstellingen.
- Te zorgen dat succesvolle initiatieven en samenwerkingsverbanden, zoals het platform tegen armoede, ruimte krijgen om inwoners die het nodig hebben te ondersteunen.
- De schuldenproblematiek echt aan te pakken via preventie, schuldsanering en nazorg.

- Geld vrij te maken voor bijzondere bijstand voor ouderen, chronisch zieken en gehandicapten met een minimuminkomen als zij bijzonder hoge woonlasten (inclusief energiekosten) of zorgkosten hebben.

4.2 Zorg en welzijn

GroenLinks daagt uit om:

- Ondersteuning door wijkteams en welzijnswerk zo in te zetten dat gespecialiseerde zorgvragen zoveel mogelijk voorkomen worden. Maar dat als deze zorg nodig is, de toegankelijkheid en kwaliteit wel gegarandeerd zijn.
- Eigen regie voor cliënten in de zorg te realiseren en ook voor hun mantelzorgers.
- Vrijwilligers, respijtzorg en mantelzorgers de ondersteuning te geven die nodig is.
- Eigen welzijns- en zorginitiatieven van inwoners te ontdekken, stimuleren, ondersteunen en faciliteren.
- Te blijven zorgen voor tijdelijke opvang van uitgeprocedeerde asielzoekers in nood. We laten niemand vallen.

4.3 Jeugd en onderwijs

GroenLinks daagt uit om:

- Meer gebruik te maken van de Brede Bossche Scholen, die als bakens in de wijken zijn, waar bewoners elkaar ontmoeten en terecht kunnen met hun vragen en activiteiten op allerlei gebied.
- Meer jongeren aan een startkwalificatie te helpen onder meer door leer-werktrajecten als Traject Op Maat en coachingstrajecten van Humanitas. Of de juiste zorg. Een startkwalificatie is natuurlijk méér dan een papiertje, het is een opstap naar zelfstandig in eigen onderhoud kunnen voorzien.
- Stages en leerwerktrajecten verplicht op te nemen in bouwprojecten en andere grote opdrachten van de gemeente.
- Blijvend te investeren in voor- en vroegschoolse educatie
- Meer (financiële) ruimte te geven voor initiatieven en informeel onderwijs, zoals de weekendschool en Stichting Leergeld 's-Hertogenbosch maar ook coachingstrajecten van verenigingen en sportclubs.
- Jongerenwerkers actief te hebben in de hele gemeente die jongeren kennen en die, o.a. samen met wijkteams en onderwijs, inzetten op preventie en vroegsignalering.
- 's-Hertogenbosch aantrekkelijker te maken voor studenten. Denk bijvoorbeeld aan voldoende studentenwoningen en goede starterswoningen.

4.4 Cultuur en sport

GroenLinks daagt uit om:

- Een volwaardig nieuw theater te realiseren. Is toch al besloten? Ja, maar we zeggen het toch nog een keer.
- Bijzondere kunst- en cultuurlocaties en -organisaties ruimte te geven om zich verder te ontwikkelen.
- Kunstenaars te stimuleren die met bewoners in wijken en dorpen aan de slag gaan.
- Te zorgen voor een grote diversiteit aan evenementen met een eigen karakter. Én Oeteldonk én activiteiten als roze zaterdag. En nog veel meer, in veel varianten en uitingen.
- Te zorgen voor een toegankelijke bibliotheek voor iedereen. Schoolbibliotheken mogen ook door buurtbewoners worden bezocht en zijn meer dan alleen een verhuur voor boeken.

- Sport te zien als meer dan bewegen en gezondheid. Bij de sportverenigingen liggen kansen voor wijkwerkers, wijkmanagers en andere sociaal werkers om sociale structuren te ondersteunen, te versterken en preventief op te treden.
- Meer te bewegen in de buurt, met voldoende (natuur)speeltuinen voor kinderen, sportveldjes voor de jeugd en beweegtuinten (met bewegingstoestellen) voor jong en oud.
- Topsport zichzelf te laten financieren.
- Tijd en geld te investeren in inhoud en talentontwikkeling, niet alleen in gebouwen.